

УДК 371.123:004.9

Сороко Наталія Володимирівна, молодший науковий співробітник Інституту інформаційних технологій і засобів навчання Академії педагогічних наук України

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ В УДОСКОНАЛЕННІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ

Анотація

Стаття присвячена аналізу підходів до інформатизації професійної діяльності сучасного вчителя. Обґрунтовується вплив комп'ютерних технологій на підвищення якості професійної діяльності вчителя.

Ключові слова: інформаційна культура, професійна компетентність учителя, комп'ютерні технології.

На межі ХХ–ХХІ століть у соціальному житті відбулися значні зміни, що призвели до формування нового типу суспільства – інформаційного. За визначенням В.Г. Кременя, інформаційне суспільство, незважаючи на його матеріальне вираження, таке як інформаційна техніка, є “багатоаспектним, об’єктивно зумовленим етапом у розвитку людства і супроводжується двома провідними тенденціями сучасної цивілізації: глобалізацією, з одного боку, та створенням усе більш сприятливих умов для індивідуалізації та розвитку людини, з іншого боку” [6, с. 5]. У зв’язку з цим великого значення набуває роль вчителя, у числі головних здібностей якого має бути індивідуальний підхід та вміння доцільно використовувати у своїй професійній діяльності нові надбання інформаційного суспільства, оскільки саме завдяки їм реалізується можливість індивідуалізації навчання [6], що є одним із важливих кроків до модернізації освіти.

У свою чергу, український дослідник І.А. Зязюн у зв’язку з універсальністю сучасної культури, що вимагає формування такої соціокультурної “організації суспільства, яка сприяла б не хаотичному, а усвідомленому розвитку кожної особистості та стимулювала б підвищення рівня групової консолідації ефективності взаємодії суб’єктів з метою нагромадження досвіду міжкультурної взаємодії” [3, с. 13], найважливішим визначає формування і педагога “інформологічної культури”, що поєднує в собі “всебічну інформацію про соціальні процеси, технічні засоби підтримки цих явищ, а також про усвідомлену необхідність і доцільність цих процесів” [3, с. 13]. Водночас виховання інформологічно культурного спеціаліста можливе за умови вмінь і навичок диференціації етапів одержання й аналізу інформації, побудови систем оцінювання адекватності знань і рівня професійної компетентності, використання інформаційних технологій, що “у даному контексті сприятиме розвитку не лише більш високого рівня мотивації особистості, її критичного і проблемного мислення,

підвищення якості й успішності досягнень, але й формуванню телекомунікаційного співтовариства, реалізації активних форм конструктивної комунікативної взаємодії” [3, с. 13]. Тому все більшої актуальності набуває проблема підвищення інформаційної культури вчителя.

Мета статті – обґрунтувати роль інформаційної культури в удосконаленні професійної компетентності вчителя.

Проблема особистості педагога як суб’єкта педагогічної діяльності, компетентного та здатного до саморозвитку знаходить віддзеркалення в сучасних працях українських та російських науковців. Розвитку професійно-педагогічної компетентності присвячені дослідження таких українських науковців як Н.М. Бібік, Л.С. Ващенко, М.І. Жалдак, О.І. Локшина, О.В. Овчарук, Л.І. Паращенко, О.І. Пометун, О.Я. Савченко, І.В. Табачек, О.І. Шувалова та інших, російських науковців В.А. Адольфа, Є.В. Бондаревської, В.Н. Введенського, І.А. Зимньої, І.Ф. Ісаєва, Н.В. Кузьміної, А.К. Маркової, Н.Н. Нацаренус, А.П. Тряпиціної, А.В. Хуторського та інших.

У багатьох дослідженнях (М.І. Жалдак, О.І. Пометун, О.І. Шувалова, І.А. Зимня, А.В. Хуторський та ін.) проблема взаємодії особистості з інформаційним середовищем розглядається як проблема інформаційної культури, яка є однією з головних критеріїв, що безпосередньо впливає на професійний рівень педагога.

Оскільки інформаційна культура виступає основним орієнтиром нової освітньої парадигми, то інформатизація є засобом реалізації функцій прогнозування системи освіти, зв’язку науки й освіти, сприяє новому синтезу гуманітарних та точних наук. Тому сучасна освіта має будуватися на міжпредметності, що повинна проявлятися і в методології, і в освітній практиці.

При цьому у важкому положенні перебувають вчителі гуманітарних наук. Вони опинилися в ситуації пошуку загальнонаукових основ, що дозволили би здійснювати міжпредметні дослідження. Більш вагомим стає не стільки дослідження методів інших наук, скільки пошук універсальних загальнонаукових основ [7]. Під час розгляду цієї проблеми особливу увагу приділяють розвитку інформаційної грамотності особистості.

Поняття “інформаційна грамотність” сформувалось у 90-ті роки в результаті двобічного підходу до вивчення інформаційної культури: з одного боку, – це позиція бібліотековедіння та науково-інформаційної діяльності, з іншого, – володіння комп’ютерними технологіями.

Так, Американська бібліотечна асоціація (*The American Library Association* [ALA]) у 1989 р. закликала до перебудови навчального процесу у зв’язку з тим, що ХХІ століття є епохою інформатизації [10] і, у першу чергу, необхідно було переглянути вимоги до вчителя як інформаційно грамотної особистості. Під інформаційною

грамотністю Американська бібліотечна асоціація розуміє можливість особистості знаходити, оцінювати та використовувати інформацію з різних джерел. У 1998 році Асоціацією затверджені "Стандарти інформаційної грамотності" ("*Information Literacy Standards*," 1998) [9].

Пропонуються п'ять основних стандартів [10; 12; 13], згідно яким освічена людина повинна мати, перш за все, вміння знаходити необхідну інформацію для професійної та повсякденної діяльності, користуватися цією інформацією, аналізувати, синтезувати, оцінювати як її, так і її джерела, використовуючи при цьому новітні інформаційні та комунікаційні технології.

На конференції експертів з інформаційної грамотності у Празі (*the Prague Conference of Information Literacy Experts*), що відбулася 20-23 вересня 2003 року, було вирішено організувати Міжнародний альянс з інформаційної грамотності (*International Alliance for Information Literacy*). Цілями Альянсу стали, по-перше, сприяння ефективній участі людей у роботі інформаційного суспільства, що є основною частиною прав людини на освіту протягом усього життя, по-друге, сприяння обміну інформацією та досвідом щодо питань інформаційної грамотності в регіонах та країнах світу [8]. До Альянсу увійшли Інститути з інформаційної грамотності Австралії і Нової Зеландії (*Australian and New Zealand Institute for Information Literacy (ANZIL)*), Європейська мережа з інформаційної грамотності Європейського Союзу (*European Network on Information Literacy (EnIL) (European Union)*), Національний форум з інформаційної грамотності Об'єднаних Штатів Америки (*National Forum on Information Literacy (United States)*), Мережний альянс для добровільної діяльності (Індія) (*Networking Alliance for Voluntary Actions (India)*), Російська асоціація читання, Псковський Департамент (*Department Russian Reading Association, Pskov*), Консультативний комітет з інформаційної грамотності Великобританії (*SCONUL Advisory Committee on Information Literacy (United Kingdom)*) тощо.

Альянс визначає інформаційну грамотність як здатності розуміти, коли є необхідність в інформації, виявляти, знаходити, оцінювати та ефективно використовувати цю інформацію для розв'язання певних питань та проблем, що є узагальненням п'яти "Стандартів інформаційної грамотності" Американської бібліотечної асоціації.

Аналіз наукових джерел, що містять характеристики поняття "інформаційна грамотність" дозволяє нам узагальнити визначення цього поняття, а саме: це вміння та навички особистості ідентифікувати інформацію, здійснювати ефективний пошук інформації, відбирати й аналізувати, орієнтуватися в інформаційних ресурсах, інформаційних потоках та інформаційних системах. Це поняття на сучасному етапі розвитку ІКТ має включати в себе також володіння технологічними способами

організації і зберігання інформації, що представлена на цифрових носіях. Водночас комп'ютерна та інформаційна грамотність відображають інформаційно-технологічний аспект інформаційної культури.

Слід зауважити також, що інформаційна культура ґрунтується на методологічних, світоглядних, загальноосвітніх та загальнокультурних поглядах, що проявляються в певній діяльності щодо вибирання форм процедур пошуку, обробки та подання інформації на основі відповідної системи наукових понять, принципів та законів [2].

Інформаційну грамотність вважають [1;8–13] основною компетенцією особистості, яка є необхідною для постійного вдосконалення професійної компетентності, що може також забезпечити розв'язання проблеми підвищення кваліфікації без відриву від роботи завдяки, наприклад, дистанційним засобам навчання.

ЮНЕСКО [1] визначає таку головну стратегію щодо підвищення інформаційної грамотності населення на всіх рівнях освіти (базової освіти, початкового та середнього навчання, технічної та професійної підготовки протягом усього життя, використання методів дистанційного навчання): інтеграція бібліотек в інформаційну грамотність як тих, що надають інформаційні ресурси, послуги та умови, які мають забезпечувати вільне та відкрите дослідження інформації і слугувати каталізатором щодо трактування, інтеграції та застосування знань в усіх галузях освіти. У програмі ЮНЕСКО "Інформація для всіх" особливу увагу приділяють підготовці вчителів, оскільки саме від них залежить розвиток інформаційної культури молоді.

Водночас інформаційна культура вчителя включає вміння систематично підвищувати свою кваліфікацію, застосовувати раціональні прийоми пошуку, аналізу, відбору, систематизації, узагальнення та використання інформації, у тому числі навчального матеріалу, орієнтуватися в інтенсивному потоці інформації, що стосується відповідної предметної галузі та суміжних галузей [2].

Таким чином, на нашу думку, інформаційна культура вчителя – це система інтеграційних взаємодій між розвитком інформаційної грамотності відповідно до сучасних досягнень науки і техніки, розвитком інформаційного досвіду, де головним критерієм виступає на базі одержаної інформації потенціал продукування нової науково корисної інформації, що становить певний рівень інформаційної компетентності спеціаліста.

Інформаційна культура вчителя дає йому можливість самореалізації у процесі творчої інформаційної діяльності через використання інформаційних технологій, готує до самостійного продовження своєї освіти.

Інформаційна культура вчителя має орієнтуватися на такі цілі [4; 5]:

- набуття досвіду використання ІКТ для підтримки навчального процесу;
- професійний розвиток;
- взаємодія з іншими вчителями;
- використання програмних засобів для вдосконалення професійних навичок;
- використання засобів дистанційного навчання;
- використання ІКТ з метою пошуку інформації для того, щоб задовольнити професійні та особисті інтереси;
- адміністрація – моніторинг процесу навчання тощо.

Висновок. Таким чином, інформаційна компетентність як показник рівня інформаційної культури вчителя є одним з головних елементів, що впливають на професійну компетентність вчителя, і має включати, на нашу думку, такі критерії:

- **уміння адекватно визначати необхідність у певній інформації:** розуміти, що за певною темою необхідна додаткова інформація; аналізувати джерела інформації для більш глибокого ознайомлення з проблемою теми; визначати основні поняття і терміни, що є необхідними для розкриття цієї теми; визнати, що інформація, яка є за певною темою, може бути об'єднаною з початковими думками, досвідом та продукуванням нової інформації за цією темою;
- **ефективне здійснення пошуку необхідної інформації:** вміти шукати необхідну інформацію як за допомогою послуг мережі Інтернет, так й інших засобів комунікації, а саме: використання різних систем для пошуку інформації різних форматів; використання спеціалізованих мереж або послуг (міжбібліотечні абоненти/документи, професійні асоціації, науково-дослідні організації, експерти, практики тощо); використання досліджень, листів, інтерв'ю тощо для отримання інформації з першоджерел; визначати та підбирати необхідні методи дослідження та пошуку інформації; аналізувати та визначати переваги застосування різних методів дослідження; вибирати ефективні підходи щодо забезпечення доступу до необхідної інформації;
- **аналізування, синтезування інформації та створення при цьому нової інформації:** критично оцінювати інформацію та її джерела, вибирати корисну інформацію відповідно до проблеми дослідження чи певної теми; виділяти основні ідеї певної інформації; на аналізі існуючої інформації створювати свою нову логічну, чітку, науково цінну інформацію;
- **уміння адекватно оцінювати інформацію:** визначати рівень необхідності певної інформації; адекватно використовувати обрані критерії для перевірки інформації за такими оцінками як правдива/неправдива, логічна/суперечна, необхідна/зайва, нова/застаріла тощо; робити логічно обґрунтовані висновки відповідно певної інформації;

- **комунікативні вміння щодо обміну інформацією з іншими:** знає і слідує етикету комунікації з іншими дослідниками даної теми, влучно і доречно використовує метод інтерв'ю та анкетування; розуміє закони, постанови інституційної політики та етики, що стосуються доступу та використання інформаційних ресурсів, а також дотримується їх, а саме: бере участь в електронних дискусіях, дотримуючись етикету спілкування в мережі; використовує затверджені паролі та інші форми ID для доступу до інформаційних ресурсів; відповідає вимогам інституційної політики доступу до інформаційних ресурсів;
- **комп'ютерна грамотність:** використовує інформаційні та комунікаційні технології для зберігання, пошуку, зміни формату інформаційних документів відповідно до вимог аудиторії та до розвитку технічних засобів.

Список використаних джерел

1. Всемирный доклад по образованию. Учителя, педагогическая деятельность и новые технологии / ЮНЕСКО. – Париж, 1998. – 175 с.
2. *Жалдак М.И.* Система подготовки учителя к использованию информационной технологии в учебном процессе. – Автореферат дис. ... докт. пед. наук. – М., 1989. – 48 с.
3. *Зязюн І.А.* Наукове осмислення освітнього простору культури в педагогічній теорії // Імідж сучасного педагога. Науково-практичний освітньо-популярний часопис. – Полтава, 2006. – №5–6. – С. 12–16.
4. *Карабін О.* Інформаційна культура студентів в контексті модернізації педагогічної освіти // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. – 2005. – №2. – С. 37 – 40.
5. *Коломієць А., Коломієць Д.* Міжпредметні та надпредметні проекти як спосіб розвитку інформаційної культури студента // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2006. – №2. – С. 24–31.
6. *Кремень В.* Інформаційно-комунікаційні технології в освіті і формування інформаційного суспільства// Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. – 2006. – №6. – С. 5–9.
7. *Медушевская О.М.* Профессионализм гуманитарного образования в условиях междисциплинарности // Проблемы источниковедения и историографии: Материалы II Научных чтений памяти академика И.Д. Ковальченко. – М., 2000. – С. 351.
8. Міжнародний альянс з інформаційної грамотності – www.infolit.org/activities.html.

9. Сайт Американської бібліотечної асоціації (*The American Library Association*[ALA]) – <http://www.ala.org/acrl/ilcomstan.html>.

10. Australian and New Zealand Information Literacy Framework principles, standards and practice. Second edition. Editor Alan Bund. Adelaide Australian and New Zealand Institute for Information Literacy. 2004. 52 p.

11. *Eric Digest*. Information Literacy and Teacher Education (1999) [www.document] URL www.ericdigests.org/1999-2/information.htm (24 травня 2007).

12. *Patricia Iannuzzi*, “Focus: Information Literacy Competency Standards for Higher Education” *Community & Junior College Libraries*, Vol. 9 (4) 2000 p. 63-67.

13. *Spitzer, Kathleen L.; Eisenberg, Michael B.; Lowe, Carrie A.* Information literacy: Essential Skills for the Information Age. Office of Educational Research and Improvement (ED), Washington, DC. 1998. – 349 p.

РОЛЬ ИНФОРМАЦИОННОЙ КУЛЬТУРЫ В УСОВЕРШЕНСТВОВАНИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ УЧИТЕЛЯ

Сороко Н.В.

Аннотация

Статья посвящена анализу подходов к информатизации профессиональной деятельности современного учителя. Обосновывается влияние компьютерных технологий на повышение качества профессиональной деятельности учителя.

Ключевые слова: информационная культура, профессиональная компетентность учителя, компьютерные технологии.

THE ROLE OF INFORMATIVE CULTURE IN IMPROVEMENT OF TEACHER PROFESSIONAL COMPETENCE

Soroko N.

Resume

This article is devoted to the analysis of approaches to informatization of professional work of modern teacher. The influence of computer technologies on improvement of quality of professional work of teacher is proved.

Keywords: informative culture, professional competence of teacher, computer technologies.